

บทที่ 4

มุมมองของผู้อำนวยการโรงเรียนของรัฐ

ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เกี่ยวกับพหุวัฒนธรรมนิยมและพหุวัฒนธรรมศึกษา

ในบทนี้เป็นการนำเสนอผลการวิจัยเกี่ยวกับมุมมอง (Perspectives) ของผู้อำนวยการโรงเรียนของรัฐในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้สังกัดสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งในส่วนของผู้อำนวยการโรงเรียน¹ ที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานศึกษาที่สังกัดสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาที่มีต่อพหุวัฒนธรรมนิยม (Multiculturalism) และพหุวัฒนธรรมศึกษา (Multicultural education) ทั้งนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอมุมมองต่างๆ ของผู้อำนวยการโรงเรียนของรัฐซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยผ่านกระบวนการของการวิเคราะห์เชิงอุปนัย (Inductive analysis) อนึ่งการนำเสนอในแต่ละประเด็นนั้นจะใช้ชื่อสมมติ² ซึ่งได้นำเสนอไว้ในบทที่ 3 แล้ว รูปแบบการนำเสนอจะไม่มีการเรียงลำดับผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามจังหวัดแต่ผู้วิจัยจะยึดใจความสำคัญ (Theme) ในการนำเสนอเป็นหลัก

มุมมองเกี่ยวกับพหุวัฒนธรรม

ผลจากการวิจัยพบว่าผู้บริหารในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีมุมมองเกี่ยวกับพหุวัฒนธรรมทั้งในส่วนที่เหมือนและแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับการรับรู้และความรู้ความเข้าใจที่มีต่อพหุวัฒนธรรม ทั้งนี้ผู้อำนวยการโรงเรียนของรัฐสังกัดสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐานมองว่าพหุวัฒนธรรมเป็นเรื่องของความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรมซึ่งผู้บริหารถ่ายทอดแนวคิดออกมาสามมิติกล่าวคือมุมมองในมิติที่ “แคบ”³ มิติที่ “กว้าง”⁴ และ “ไม่แน่ใจ” ในส่วนของมุมมองในมิติที่แคบนั้นผู้บริหารส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธและอิสลามต่างมองว่าพหุวัฒนธรรมคือความแตกต่างทางด้านศาสนาและวัฒนธรรม ตัวอย่างเช่น ผู้อำนวยการโรงเรียน ปัตตานี 3 อธิบายว่า “พหุวัฒนธรรมนี้คือวัฒนธรรมที่หลากหลายคือมันมีหลาย ๆ วัฒนธรรม หลาย ๆ ประเพณี” คล้ายคลึงกับผู้อำนวยการโรงเรียน ปัตตานี 5 ที่มองว่า “ผมมองว่าพหุวัฒนธรรมเป็นความหลากหลายของวัฒนธรรม...มีความแตกต่างในเรื่องของสัญชาติศาสนา” ในขณะที่ผู้อำนวยการโรงเรียน นราธิวาส 5 มองว่าพหุวัฒนธรรมคือการผสมผสานกันในที่นี้คือการผสมผสานในเรื่องของศาสนาพุทธและอิสลาม ในขณะที่ผู้อำนวยการโรงเรียน ยะลา 3 มองว่าสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นพื้นที่ที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรมเนื่องจากมีคนนับถือศาสนาหลากหลายเชื้อชาติ กล่าวคือมีคนไทยพุทธ ไทย-จีน และไทยอิสลาม ส่วนผู้อำนวยการโรงเรียน นราธิวาส 1 มีแนวคิดที่ว่าพหุวัฒนธรรมคือเรื่องของความแตกต่างทางศาสนาโดยเฉพาะในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งมี

¹ ผู้วิจัยจะใช้ชื่อเรียกสลับกันระหว่างผู้อำนวยการโรงเรียนและผู้อำนวยการสถานศึกษา

² ชื่อสมมติคือชื่อที่ตั้งขึ้นเพื่อใช้เรียกนามของผู้อำนวยการโรงเรียนในงานวิจัยดังกล่าวนี้ตัวอย่างเช่น ผู้อำนวยการโรงเรียน ปัตตานี 3 หมายถึง ผู้อำนวยการโรงเรียนที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในจังหวัดปัตตานี และเป็นลำดับที่ 3 ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มาจากการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญอย่างมีเป้าหมายจากจังหวัดหนึ่ง

³ มุมมองที่ “แคบ” หมายถึงมุมมองที่เน้นเฉพาะประเด็นใดประเด็นหนึ่งเป็นสำคัญไม่ได้ครอบคลุมประเด็นหรือมิติต่างๆ อย่างหลากหลาย

⁴ มุมมองที่ “กว้าง” หมายถึงมุมมองที่ครอบคลุมประเด็นและมิติต่างๆ ทางสังคมหรือเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างหลากหลาย

ลักษณะเฉพาะไม่เหมือนพื้นที่อื่นๆ ของประเทศเช่น ภาคอีสานหรือภาคเหนือ ทั้งนี้ผู้บริหารดังกล่าว กล่าวเพิ่มเติมว่า

ความหลากหลายทางศาสนานี้ที่จริงเราไม่ได้หลากหลาย เรามีแค่สองเท่านั้น...มีสอง...คริสต์มีน้อยมาก ทางภาคอื่นๆ มีความแตกต่างมากกว่า พวกชนเผ่าก็มีเยอะ แต่เรามีแค่สอง เพราะฉะนั้นก็คือมันไม่ใช่วัฒนธรรมอะไรมากมาย

จากมุมมองข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงมุมมองเกี่ยวกับพหุวัฒนธรรมที่มุ่งเน้นให้ความสำคัญกับเรื่องวัฒนธรรมและศาสนาเป็นหลัก อย่างไรก็ตามมีการสะท้อนมุมมองในส่วนน้อยที่มองว่าพหุวัฒนธรรมไม่ได้เป็นแค่เรื่องของความหลากหลายทางวัฒนธรรมและศาสนา แต่พหุวัฒนธรรมเป็นเรื่องของความหลากหลายในมิติต่างๆ ของสังคม ดังที่ผู้อำนวยการโรงเรียน ยะลา 9 มีความเชื่อว่า พหุวัฒนธรรมคือ “การอยู่ร่วมกันทางวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกัน ที่มีความหลากหลาย...ในเรื่องของ ประเพณี วัฒนธรรม ศาสนา ความเชื่อ วิถีชีวิต อะไรอย่างนี้ค่ะ” สอดคล้องกับผู้อำนวยการโรงเรียน นราธิวาส 7 ที่กล่าวว่าพหุวัฒนธรรมเป็นเรื่องของความหลากหลายในมิติต่างๆ เป็นเรื่องของการผสมผสานกันของวัฒนธรรม ความเชื่อ ความศรัทธา ดังที่ว่า

พหุวัฒนธรรมคือการใช้ชีวิตความเป็นอยู่ที่ผสมผสาน บนความหลากหลายของความเชื่อความศรัทธา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของศาสนา ในเรื่องของวิถีชีวิต อย่างเช่นบ้านเราที่มันจะเด่นชัดมาก เพราะว่าเราอยู่ร่วมกันในสังคมที่หลากหลาย เปรียบเสมือนดอกไม้ในสวนก็หลากสี มุมมองที่มีความโดดเด่นเกี่ยวกับพหุวัฒนธรรมถูกถ่ายทอดโดยผู้อำนวยการโรงเรียน นราธิวาส 10 ที่มองว่า

พหุวัฒนธรรมเป็นเรื่องของความหลากหลาย ความหลากหลายไม่ได้รวมแค่เรื่องศาสนา แต่อาจมีความหลากหลายในเรื่องของวัฒนธรรม การศึกษา ความเชื่อและประเด็นอื่นๆ เช่นเดียวกับผู้อำนวยการโรงเรียน นราธิวาส 6 ที่มองว่าพหุวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่ใกล้ตัว เป็นเรื่องที่เป็นอยู่ในชีวิตประจำวันโดยเขาอธิบายว่า “มีเด็กที่ยากจน เด็กที่ร่ำรวย ลูกข้าราชการ ลูกชาวบ้าน ลูกคนยากคนจน...ดูที่หน้าโรงเรียนมีรถราคาแพง ๆ มาจอดรอรับลูก เดินมาโดยไม่มีร่มก็มี พ่อมารับกับรถมอเตอร์ไซด์เก่า ๆ ก็มี นี่ก็คือความหลากหลายทางวัฒนธรรมครับ” จากมุมมองดังกล่าวนี้ให้สะท้อนให้เห็นถึงการมีมุมมองในวงกว้างที่ไม่ได้จำกัดเรื่องพหุวัฒนธรรมว่าเป็นประเด็นที่เกี่ยวกับศาสนาและวัฒนธรรมเท่านั้น

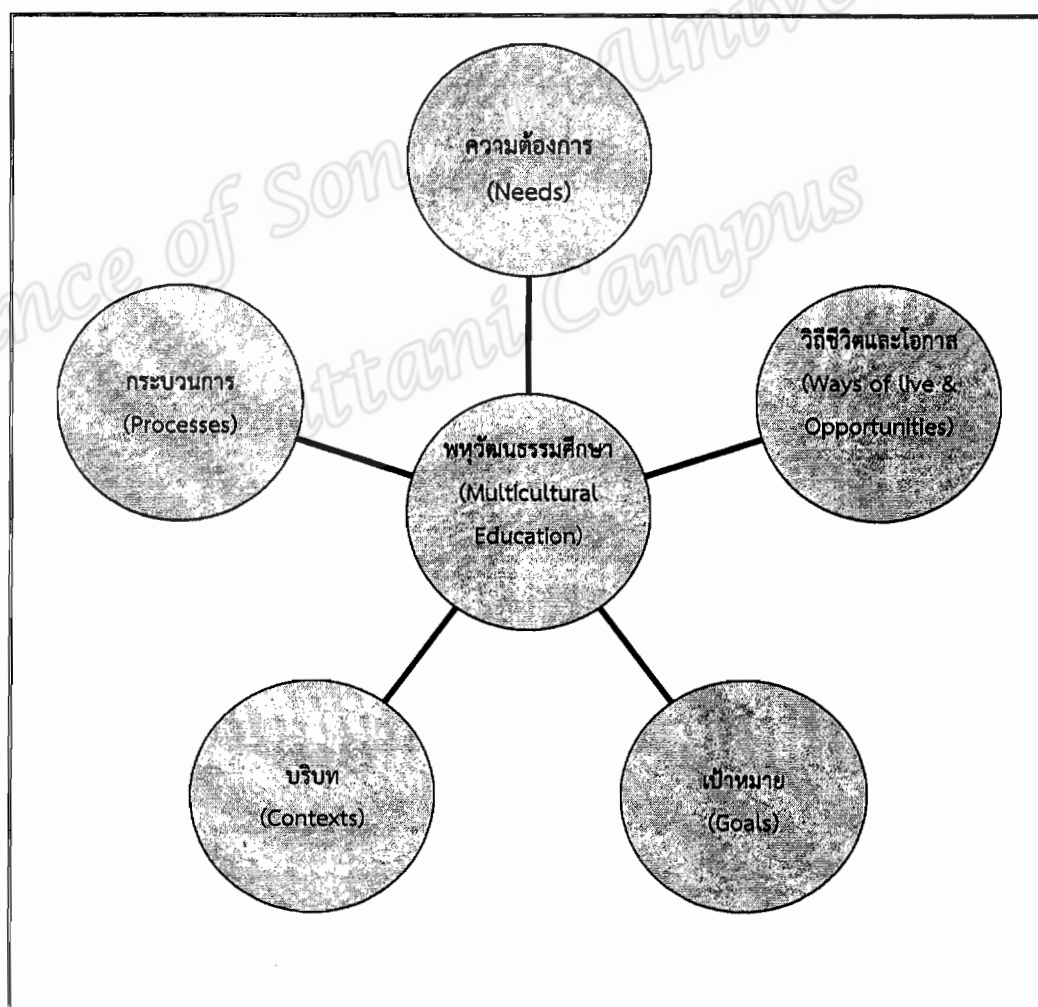
อย่างไรก็ตามมีมุมมองที่น่าสนใจเกี่ยวกับพหุวัฒนธรรมในส่วนของผู้บริหารบางท่านที่ไม่มีความชัดเจนว่าคืออะไร ทั้งนี้เนื่องจากไม่แน่ใจว่าตนเองเข้าใจถูกต้องหรือไม่ ดังเช่นผู้อำนวยการโรงเรียน นราธิวาส 3 กล่าวว่า “ผมไม่แน่ใจ ไม่เข้าใจในรายละเอียดมากกว่าพหุวัฒนธรรมคืออะไร แต่น่าเป็นความแตกต่างของเรื่องศาสนา” เช่นเดียวกันกับผู้อำนวยการโรงเรียน นราธิวาส 4 ที่สะท้อนว่า “ผมยังไม่ค่อยเข้าใจ พหุวัฒนธรรมมันแปลว่าอะไร” และคล้ายคลึงกับผู้อำนวยการโรงเรียน ยะลา 8 ที่มองว่า “ที่ไม่แน่ใจนะว่าเข้าใจถูกต้องหรือไม่ แต่คิดว่าพหุวัฒนธรรมน่าจะเป็นเรื่องของวัฒนธรรมที่หลากหลาย”

ผลจากการวิจัยดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่ามุมมองของผู้อำนวยการโรงเรียนของรัฐเกี่ยวกับพหุวัฒนธรรมนั้นมี 3 แบบได้แก่ 1) แบบแคบ 2) แบบกว้าง และ 3) แบบไม่แน่ใจ กล่าวคือ 1) แบบแคบซึ่งเป็นเสียงส่วนใหญ่มองว่าพหุวัฒนธรรมเป็นเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรมและศาสนา 2) แบบกว้างซึ่งเป็นเสียงส่วนน้อยมองว่าพหุวัฒนธรรมไม่ได้จำกัดแค่เรื่องศาสนาและวัฒนธรรม แต่ยังรวมถึงมิติต่างๆ ทางสังคมที่แตกต่างกัน 3) แบบไม่แน่ใจซึ่งเป็นส่วนน้อยมองว่าตนเองไม่มีความแน่ใจและไม่มั่นใจว่าพหุวัฒนธรรมคืออะไร

มุมมองเกี่ยวกับพหุวัฒนธรรมศึกษา

ผลการวิจัยพบว่าผู้อำนวยการโรงเรียนสังกัดโรงเรียนรัฐบาลในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีมุมมองเกี่ยวกับพหุวัฒนธรรมศึกษาทั้งในลักษณะที่เหมือนและแตกต่างกัน ทั้งนี้มุมมองที่เกี่ยวกับพหุวัฒนธรรมศึกษาของผู้บริหารนั้นจะมีมุมมองที่จำเพาะเจาะจงมากกว่ามุมมองที่มีต่อพหุวัฒนธรรม ทั้งนี้มุมมองของผู้บริหารโรงเรียนต่อพหุวัฒนธรรมศึกษาสามารถอธิบายได้ด้วยรูปด้านล่างนี้

ภาพประกอบ 2 มุมมองของผู้อำนวยการโรงเรียนของรัฐที่มีต่อพหุวัฒนธรรมศึกษา

จากภาพข้างต้นสรุปได้ว่าผู้บริหารส่วนใหญ่มองว่าพหุวัฒนธรรมศึกษานั้นคือการจัดการศึกษาที่มีความสอดคล้องและเชื่อมโยงกับประเด็นดังนี้คือ

1. ความต้องการ (Needs) ของบุคคล

การจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของบุคคลได้แก่ผู้เรียน สมาชิกของชุมชนและผู้ปกครองในท้องถิ่น ตัวอย่างเช่นผู้อำนวยการโรงเรียนยะลา 3 มีแนวคิดว่าพหุวัฒนธรรมศึกษาคือจัดการเรียนการสอนให้มีเนื้อหา วิถีปฏิบัติที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนเป็นหลัก ซึ่งแนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับผู้อำนวยการโรงเรียน นราธิวาส 7 ที่ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรมว่า “เป็นการจัดการศึกษาที่อยู่บนพื้นฐานของความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น” ผู้อำนวยการโรงเรียน นราธิวาส 2 ซึ่งเป็นมุสลิมกล่าวเสริมเพิ่มเติมว่า “การจัดการศึกษาเชิงพหุวัฒนธรรมนั้นต้องจัดตามความต้องการของผู้ปกครองโดยเฉพาะเรื่องศาสนา นั้นต้องจัดแบบเข้มและเราต้องไม่ทิ้งวิชาสามัญ เป็นการจัดที่ต้องการให้ผู้เรียนอ่านออกเขียนได้ สื่อความหมายได้ มีความสุข” และผู้อำนวยการโรงเรียน ปัตตานี 6 ตั้งข้อสังเกตว่า จุดเน้นของพหุวัฒนธรรมศึกษานั้น “เด็กต้องได้เรียนตามความถนัดและความต้องการของชุมชน โดยเฉพาะเรื่องศาสนานี้โรงเรียนต้องจัดบริการอย่างทั่วถึง”

2. วิถีชีวิต (Ways of life) และโอกาส (Opportunity) ของสมาชิกในสังคม

ตั้งที่ผู้อำนวยการโรงเรียน ปัตตานี 7 มองว่าพหุวัฒนธรรมศึกษานั้นต้องมีการจัดให้สอดคล้องกับ “วิถีชีวิต” ของผู้คนทั้งนี้ผู้บริหารดังกล่าวขยายความว่า “การจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรมนั้น ในความคิดของผม...ผมว่านะ...เราต้องจัดแบบบูรณาการโดยเฉพาะความต่างในเรื่องศาสนาหรือว่าเชื้อชาติเช่นในบ้านเราจะมีชาวมลายูที่มีสัญชาติไทย เชื้อชาติไทยที่มีความแตกต่างกับไทยพุทธ แล้วยังมีคนจีนที่อพยพมาจากประเทศจีนก็มาอยู่ร่วมกัน ดังนั้นการจัดการศึกษาตามแนวพหุวัฒนธรรมคือต้องจัดให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนกลุ่มเหล่านี้” ในส่วนของการจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรมนั้นการมอง “โอกาส” ก็เป็นเรื่องที่สำคัญตั้งที่ผู้อำนวยการโรงเรียนนราธิวาส 6 อธิบายว่า “การจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมนั้นต้องพยายามให้เด็กเขามีโอกาสได้ในสิ่งที่เขาอยากจะได้ ในสิ่งที่เขาควรจะได้”

3. เป้าหมาย (Goal) ของพหุวัฒนธรรมศึกษา

ตัวอย่างเช่น ผู้อำนวยการโรงเรียน ยะลา 6 มองว่าการจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรมนั้นต้องไม่จัดแบบเข้าข้างใดข้างหนึ่ง แต่ต้องสร้างให้เกิดความเป็นกลางมีความรักความเอื้ออาทรต่อกัน ต้องเน้นความเป็นไทยไม่ว่าจะนับถือศาสนาใด และที่ขาดเสียมิได้คือความมีส่วนร่วมจากผู้ปกครองและชุมชนซึ่งต้องเป็นกำลังสำคัญในการจัดการศึกษา และที่สำคัญที่สุดในมุมมองของผู้บริหารดังกล่าวนี้เน้นย้ำให้เห็นชัดเจนว่าเป้าหมายสูงสุดของพหุวัฒนธรรมศึกษาคือความรัก สามัคคี แนวคิดนี้สอดคล้องกับผู้อำนวยการโรงเรียน ปัตตานี 3 ที่ว่า

พหุวัฒนธรรมศึกษานั้นเป็นการจัดการศึกษาที่ต้องบริหารจัดการเพื่อคนที่มีความแตกต่างกันสามารถเดินไปได้ข้างหน้าอย่างกลมกลืนกัน มีความสามัคคี ถ้อยทีถ้อยอาศัย ...เราต้องจัดแบบนี้ให้เขาอยู่ด้วยกันได้ ให้ก้าวไปข้างหน้าอย่างรักกัน จะไม่หนักไปข้างใดข้างหนึ่ง ดูให้มันเป็นกลางแล้วก็ทำให้ทุกคนมีความสุข...แล้วก็อยู่แล้วก็ยิ้มไปพร้อม ๆ กัน

แนวคิดข้างต้นมีความสอดคล้องกับผู้อำนวยการโรงเรียน ปัตตานี 5 ที่เชื่อว่า “การจัดการ

ศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรมนั้นเป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งให้เด็กที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมมีความปรองดอง มีความเข้าใจ มีความเอื้ออาทรซึ่งกันและกันไม่แยกพุทธ ไม่แยกอิสลามหรือศาสนาอื่นๆ ...เด็กต้องมีความรักกัน อาจมีทะเลาะกันบ้างธรรมดาตามประสาเด็กๆ”

4. บริบทของโรงเรียนและชุมชน (Contexts of school and community)

ตัวอย่างเช่น ผู้อำนวยการโรงเรียน นราธิวาส 9 กล่าวว่าพหุวัฒนธรรมศึกษาคือ “การจัดการศึกษาให้เข้ากับบริบทของโรงเรียน เราอยู่ที่ไหน เราก็พยายามจัดให้กลมกลืนกับสภาพบริบท สภาพแวดล้อม นั่นคือการจัดการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับพหุวัฒนธรรม ...เราต้องจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับโรงเรียนแล้วก็ชุมชน นี่คือนพหุวัฒนธรรมศึกษา” เช่นเดียวกับผู้อำนวยการโรงเรียน 7 ปัตตานี ที่มองว่าการจัดการศึกษาเชิงพหุวัฒนธรรมนั้นบริบทเป็นเรื่องสำคัญ การจัดการศึกษาจึงต้องให้สำคัญกับพื้นเพของสังคม และประสบการณ์ของผู้เรียนเพื่อให้มั่นใจว่าผู้เรียนได้รับการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการ

5. กระบวนการ (Processes)

ผู้บริหารโรงเรียนมองว่าพหุวัฒนธรรมศึกษานั้นต้องเน้นที่เรื่องกระบวนการ (Process) เนื่องจากกระบวนการจะนำไปสู่เป้าหมายที่ได้ตั้งไว้ดังที่ ผู้อำนวยการโรงเรียน ยะลา 4 อธิบายว่าการจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรมเป็นเรื่องของ “กระบวนการ” กล่าวคือการจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรมนั้นต้องมีการเชื่อมโยงองค์ประกอบที่สำคัญต่างๆ ไว้ด้วยกันต้องมีกระบวนการที่มีความชัดเจนอย่างไรก็ตามก็ขึ้นอยู่กับกับเทคนิคส่วนบุคคลในการบริหารจัดการซึ่งผู้บริหารท่านดังกล่าวมีการเปรียบเทียบไว้อย่างน่าสนใจว่า

ถ้าเราเปรียบเทียบพหุวัฒนธรรมศึกษาเป็นวงกลม ในวงกลมเราจะสอนนักเรียนวงในก่อน วงในนี้เราจะสอนให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ ให้มีเจตคติหรือแนวคิดสมัยใหม่คือให้มีคุณธรรม จริยธรรม นั่นคือวงใน ส่วนวงกลมวงนอกนั้นคือพหุวัฒนธรรมซึ่งมีทั้งขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนาทั้งไทยพุทธ อิสลามแล้วมันก็จะกลมกลืนกันหมด เพราะฉะนั้นเวลาเราสอน เราสอน knowledge สอนทักษะ คุณธรรม จริยธรรม เวลาสอนเด็กต้องเอาวงนอกเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย แล้วถึงจะทำให้สังคมตรงนี้ดี เด็กจะมีพัฒนาการที่ดี ทีนี้เมื่อสองวงมารวมกัน เอามาเคล้ากันทำให้เป็นเนื้อเดียวกันก็จะเป็นกระบวนการที่ดี...แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเทคนิคการบริหารส่วนบุคคลที่จะดำเนินการ

ผู้อำนวยการโรงเรียน ปัตตานี 10 มิได้มองที่คล้ายกันว่าการจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรมนั้นเป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นกระบวนการเพื่อให้ผู้เรียนไปสู่จุดมุ่งหมาย นั่นก็คือการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและยอมรับความแตกต่าง แต่การที่จะไปสู่จุดมุ่งหมายนั้นกระบวนการดำเนินการวางแผน การเลือกกิจกรรมและการร่วมมือร่วมใจในการทำงานนั้นถือว่ามีความสำคัญมากมีฉะนั้นก็ไม่สามารถไปสู่เป้าหมายได้ และผู้อำนวยการโรงเรียน ปัตตานี 8 ซึ่งเป็นมุสลิมสะท้อนว่าการจัดการเรียนการสอนตามแนวทางพหุวัฒนธรรมนั้นต้องอาศัยกระบวนการหรือวิธีการที่จะทำให้ผู้คนที่มีความแตกต่างกันเกิดการยอมรับกัน เคารพกัน ให้เกียรติกัน และเป็นการสร้างให้ผู้คนที่เกิดความเท่าเทียมกันโดยอาศัยรูปแบบการเรียนการสอนที่มีกระบวนการที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

จากแนวคิดเบื้องต้นสามารถสรุปได้ว่าพหุวัฒนธรรมศึกษาในมุมมองของผู้บริหารสถานศึกษาใน
สามจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นคือการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของบุคคลในชุมชน
รวมถึงวิถีชีวิตของผู้คนในสังคม โอกาสที่บุคคลควรจะได้รับ ต้องยึดเป้าหมายเป็นสำคัญและให้
ความสำคัญกับกระบวนการเพื่อไปสู่เป้าหมาย นอกจากนี้ต้องให้ความสำคัญกับบริบทที่เกี่ยวข้องเพื่อให้
คนที่มีความแตกต่างกันอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข มีคุณธรรมและจริยธรรม

Prince of Songkla University
Pattani Campus